

*Побоча К.П.,**к.е.н.,**доцент кафедри фінансових ринків,
Університет державної фіскальної служби України**Воробей Г.М.,**студентка,**Університет державної фіскальної служби України*

ПОТЕНЦІАЛ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена тенденціям, проблемам та перспективам здійснення інвестиційної діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України. Сформульовано конкретні висновки і пропозиції щодо подолання основних проблем здійснення інвестиційної діяльності вітчизняними страховими компаніями.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні ресурси, інвестиційний потенціал, страхова компанія, страхові резерви, активи, фінансовий ринок, фінансові посередники.

Постановка проблеми. У зв'язку з необхідністю фінансування економічного зростання в Україні все більшого значення набуває розвиток страхового ринку як одного з ключових напрямів залучення ресурсів для фінансування економіки. Здійснення інвестиційної діяльності страховими компаніями зарубіжних країн переконливо доводить взаємовигідність як для розвитку страхового ринку країни, так і для розвитку економіки країни загалом. Інвестування вважається основним видом діяльності у практиці страхових компаній економічно-розвинених зарубіжних країн та демонструє високий рівень надходження прибутків. Інвестиційний потенціал вітчизняного фінансового ринку використовується дуже слабо. Для розвитку вітчизняної економіки вкрай важливим є залучення інвестицій. Страхові компанії можуть стати надійним джерелом постачання інвестиційних ресурсів в економіку країни та сприятимуть її ефективному розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність дослідження теми фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страхових компаній підкреслюється зацікавленістю як зарубіжних, так і вітчизняних науковців та практиків у пошуку перспективних напрямів розвитку. Наукова публікація І.І. Рекуненко висвітлює основні аспекти інвестиційної діяльності страхових компаній як важливого чинника розвитку вітчизняної економіки [1, с. 666–672]. Стаття М.С. Федоренко широко розкриває проблеми підвищення інвестиційної діяльності, пов'язаної з розширенням діяльності страхових компаній [2, с. 21–23]. Дослідженню зарубіжного досвіду та перспективам його імплементації в Україні присвячували роботи Т.С. Гавриляк [3, с. 251–257] (у контексті формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страхових компаній) та В.М. Юхименко (у контексті аналізу ринку страхових послуг України). Н.Г. Нігайчук [4, с. 44–48] в науковій статті аналізує інвестиційний потенціал страхового ринку України, визначає функції страхових компаній як фінансових посередників та місце страхових компаній в системі фінансового ринку [5, с. 205–212].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій з вибраної тематики, проблема здійснення інвестування страховими компаніями в Україні потребує подальших досліджень. Необхідно дослідити інвестиційний потенціал, що є у вітчизняного страхового ринку, та факторів, які стримують вітчизняні страхові компанії у здійсненні інвестиційної діяльності для знаходження ефективних шляхів їх подолання.

Мета статті полягає у виявленні сучасних тенденцій, основних проблем, можливостей і напрямів пошуків інвестиційної діяльності вітчизняними страховими компаніями.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні ринок страхових послуг розвивається інертно, але, незважаючи на це, він є найбільш капіталізованим серед небанківських фінансових установ. Перетворення в соціальній та економічній сферах України спонукають до прискореного розвитку спектру фінансових послуг. Однак страховий ринок України має проблемні аспекти своєї діяльності, які необхідно поступово вирішувати. Особливу роль у формуванні конкурентоспроможності національної економіки відіграє здатність страхового ринку мобілізувати великі обсяги тимчасово вільного капіталу та наявність ефективного механізму оперування ним [6, с. 435]. Крім того, розвиток ринку страхових послуг сприятиме виведенню економіки країни з глибокої кризи. Світовий досвід переконливо свідчить про значний інвестиційний потенціал страхових компаній, які є потужним джерелом постачання фінансових ресурсів.

Інвестиційний потенціал страхової компанії є наявністю фінансових ресурсів в розпорядженні страхової компанії, які відносно тимчасово вільні від зобов'язань і можуть бути спрямовані на інвестування з метою одержання доходу. Інвестиційний потенціал страхових компаній цілком залежить від розвитку страхового ринку.

Інвестиційні можливості страхових компаній мають залежність від зовнішніх умов середовища в якому вони функціонують, а саме від:

- адекватної ринкової інфраструктури, зокрема діючого фондового ринку;
- розвитку інституційних інструментів;
- стабільної діяльності фінансової системи;
- ефективної системи правового забезпечення.

Різноманітність та значна кількість факторів, які тим чи іншим способом впливають на інвестиційний потенціал страховиків, можна згрупувати за певними критеріями (див. табл. 1). Формування внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів страхових компаній є процесом акумуляції та використання

Фактори впливу на інвестиційний потенціал страховика

Групи факторів, які впливають на інвестиційні можливості страховика	Підгрупи	Складові
Прямого впливу	Головні	– розмір страхових резервів (резерви зі страхування життя та резерви з видів інших, ніж страхування життя); – власний капітал страховика (статутний капітал та вільні резерви)
	Коригуючі	– обсяг страхових премій, що акумулюється страховиком; – обсяг страхових виплат і страхових відшкодувань за договорами страхування; – структура страхового портфеля; – терміни, на які укладено договори страхування; – розмір дебіторської заборгованості страховика; – достатність капіталу страхової компанії
Опосередкованого впливу	–	– кількість укладених страховиком договорів страхування; – сукупна страхова сума (обсяг страхових зобов'язань); – мережа філій страховика; – рейтинг страхової компанії; – рівень податкового навантаження на страховий бізнес; – ставка доходності фінансового ринку; – ефективність секторів економіки; – чистий дохід від інвестицій тощо

Джерело: систематизовано автором на основі [5]

частини страхових премій, отриманих в результаті здійснення страхових операцій [7, с. 68].

Перш за все джерелом інвестиційних ресурсів страхової компанії вважається її власний капітал. Саме тому для того, щоб підвищити потенціал інвестування страховими компаніями, необхідні належне формування та підтримування на високому рівні обсягу власного капіталу. Іншим показником, який характеризує рівень інвестиційного потенціалу страхових компаній, є кількість укладених договорів страхування: чим більшим є показник заключених угод, тим більшою є кількість фінансових ресурсів, якими може розпоряджатися страхова компанія. Не менш важливим показником інвестиційного потенціалу страхової компанії є обсяг валових страхових виплат. Зниження обсягів страхових виплат свідчать про зниження платоспроможності чи збиткову діяльність страхової компанії. Аналізуючи діяльність страхового ринку в Україні, можна дійти висновку, що вітчизняний страховий ринок має достатній потенціал для проведення інвестицій-

ної діяльності. Основні показники діяльності страхового ринку за останні роки наведені в динаміці в табл. 2.

Незважаючи на кількісне скорочення страхових компаній, якісні показники їх діяльності загалом мають позитивну тенденцію. Так, за шість років валові страхові премії зросли на 12 088 млн. грн., а чисті страхові премії збільшились майже вдвічі (на 13 136 млн. грн.). Однак, маючи грошові надходження, вітчизняні страхові компанії під час здійснення інвестиційної діяльності віддають перевагу розміщенню вільних грошових коштів в банківські вклади (близько 25%). З огляду на сучасний рівень розвитку фінансового ринку України депозити залишаються найбільш інвестиційно привабливим фінансовим інструментом для страхових компаній [1, с. 669].

Вивчаючи фінансовий потенціал інвестиційної діяльності страхових компаній провідних країн світу, можна переконатись в тому, що вони свої активи спрямовують в міжнародні корпоративні цінні папери, акції, державні та муніципальні цінні

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності страхового ринку України в 2010–2016 роках (млн. грн.)

Показник	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Темпи приросту, %	
								2015/2014	2016/2015
Кількість страхових компаній	456	442	414	407	382	361	310	-5,5	-14,1
зокрема, СК "non-Life"	389	378	352	345	325	312	271	-4,0	-13,1
СК "non-Life"	67	64	62	62	57	49	39	-14,0	-20,4
Страхова діяльність, млн. грн.									
Валові страхові премії	23 082	22 694	21 508	28 662	26 767	29 736	35 170	11,1	18,3
Валові страхові виплати	6 105	4 864	5 151	4 652	5 065	8 101	8 839	59,9	9,1
Рівень валових виплат, %	26,4	21,4	23,9	16,2	18,9	27,2	25,1	–	–
Чисті страхові премії	13 328	17 970	20 278	21 552	18 593	22 355	26 464	20,2	18,4
Чисті страхові виплати	5 886	4 699	4 970	4 567	4 893	7 602	8 561	55,4	12,6
Рівень чистих виплат, %	44,2	26,2	24,5	21,2	26,3	34,0	32,3	–	–
Страхові резерви та активи, млн. грн.									
Обсяг сформованих страхових резервів	11 372	11 179	12 578	14 436	15 828	18 376	20 937	16,1	13,9
Загальні активи страховиків	45 235	48 123	56 225	66 388	70 261	60 729	56 076	-13,6	-7,7

Джерело: систематизовано автором на основі [11]

папери. Активними учасниками на фінансовому ринку є компанії зі страхування життя, оскільки у них в розпорядженні є значні обсяги фінансових ресурсів. На страховому ринку США більш як три чверті всіх інвестиційних вкладень становлять державні (49%) та недержавні (27%) цінні папери, рейтинг яким присвоюють провідні рейтингові агентства, а частка грошових коштів становить менше 5% від загальної структури активів страхових компаній [3, с. 254].

Якщо розглянути частку інвестування в активах страхових компаній в Україні, то можна дійти висновку, що воно майже відсутнє (табл. 3).

Страховий ринок в Україні перевагу віддає зайняттю лише страховою діяльністю, а меншою мірою – здійсненню інвестиційної діяльності. До ключових фактів, які стримують розвиток інвестиційної діяльності вітчизняних страхових компаній, відносять недостатність інформації для прийняття рішень; низку дохідність інвестицій; недостатність висококваліфікованих фахівців в цьому напрямі діяльності; високий рівень корупційності; значну ризикованість здійснення інвестиційних операцій; зарегульованість ринку; обмежену кількість інвестиційних інструментів; політичну нестабільність в країні; законодавчі колізії; низьку ліквідність; девальвацію гривни; інфляцію; кризу банківської діяльності (банкрутство банків, вплив депозитів); загальне погіршення ділової активності підприємств [2, с. 670–671].

Отже, можна дійти висновку, що інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні має мізерні показники. І хоча Постанова КМУ «Про затвердження напрямів інвестування

галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів» від 17 серпня 2002 року № 1211 містить перелік напрямів для здійснення страховими компаніями інвестиційної діяльності, останні утримуються інвестувати в добування корисних копалин; перероблення відходів гірничо-металургійного виробництва; будівництво житла; розвиток транспортної інфраструктури, зокрема будівництво та реконструкцію автомобільних доріг; розвиток сектору зв'язку та телекомунікацій; розвиток ринку іпотечного кредитування шляхом придбання цінних паперів [8].

Також не сприяють розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній:

- недосконалі законодавчі акти, які визначають державне регулювання інвестиційних процесів;
- надто жорсткі вимоги державного регулювання до процесів розміщення ресурсів страхових резервів;
- слабо розвинений фондовий ринок, який не забезпечений ефективними і надійними фондовими інструментами;
- обмежені можливості в здійсненні інвестування окремо взятого страховика, оскільки він має недостатні для здійснення інвестування обсяги фінансових ресурсів;
- встановлені обмеження щодо проведення інвестиційної діяльності, які пов'язані з вимогами та умовами засновників та партнерів;
- обмеженість у відкритому доступі інформації про потенційні об'єкти, які потребують інвестиційних ресурсів;
- низький рівень здійснення корпоративного управління;
- високі ризики проведення інвестиційної діяльності в країні тощо.

Таблиця 3

Структура активів страхових компаній України в 2015–2016 роках

Структура активів	Активи страховиків			
	млн. грн.		%	
	31 грудня 2015 року	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року	31 грудня 2016 року
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування», у тому числі:	36 418,8	35 071,9	100,0	100,0
1) Грошові кошти на поточних рахунках, зокрема:	2 531,3	2 925,4	7,0	8,3
- в іноземній валюті	759,9	714,7	2,1	2,0
2) банківські вклади (депозити), зокрема:	12 603,8	11 528,6	34,6	32,9
- в іноземній валюті	3 303,7	2 087,0	9,1	6,0
3) банківські метали	36,9	30,4	0,1	0,1
4) нерухоме майно	2 216,4	2 601,0	6,1	7,4
5) акції	11 901,4	7 968,6	32,7	22,7
6) облігації	735,1	853,9	2,0	2,4
7) іпотечні сертифікати	38,6	89,6	0,1	0,3
8) цінні папери, що емітуються державою	2 604,3	5 540,2	7,2	15,8
9) права вимоги до перестраховиків	3 740,6	3 471,9	10,3	9,9
10) інвестиції в економіку України за напрямами, визначеними Кабінетом Міністрів України, зокрема:	0,9	31,9	0,002	0,1
- розроблення і впровадження високотехнологічного устаткування, іншої інноваційної продукції, ресурсо- та енергозберігаючих технологій	0,4	2,1	0,001	0,006
- розвиток інфраструктури туризму	0,5	29,8	0,001	0,1
11) кредити страхувальникам-громадянам, що видаються в порядку, визначеному Уповноваженим органом і погодженому з НБУ	0,3	11,7	0,001	0,03
12) довгострокові кредити для житлового будівництва, зокрема індивідуальних забудовників, що використовуються у порядку, визначеному КМУ	0,1	0,1	0,0003	0,003
13) готівка в касі	9,1	18,5	0,02	0,05

Джерело: [11]

Для здійснення інвестиційної діяльності вітчизняні страхові компанії повинні бути впевнені в успіху цих операцій, однак середовище, в якому вони здійснюють свою діяльність, відзначається нестабільністю. Страховий ринок України, хоча і найбільш капіталізований серед небанківських фінансових установ, розвивається слабо. Рівень проникнення страхування в Україні має низьке значення (в середньому за останні 10 років сягав близько 2%), проте, відповідно до Комплексної програми розвитку фінансового сектору України, планується поступове підвищення цього показника до 7% станом на кінець 2020 року [9]. А відповідно до розрахунків рівня економічної безпеки в Україні цей показник повинен становити 8–12% [10]. Саме тому важливими напрямками для підвищення рівня проникнення страхування в Україні є:

- здійснення реалізації єдиного розвитку страхового сектору України та його окремих складових;
- зміна вітчизняного законодавства згідно з нормами європейських стандартів;
- вдосконалення державного нагляду за допомогою запровадження пруденційного нагляду за страховою діяльністю, що передбачає комплексний контроль таких параметрів страховиків, як внутрішня система управління і контроль за ризиками, прозорість фінансової звітності, виявлення і усунення недоліків у діяльності страхових компаній на початкових стадіях їх розвитку;
- сприяння зростанню довіри населення до страхових компаній [5, с. 48].

Загальне вирішення ключових проблем розвитку страхової діяльності в Україні позитивно відобразуватиметься на показниках роботи страховиків і, зокрема, підвищуватиме інвестиційний потенціал страхових компаній України.

Висновки. На жаль, наша держава не стимулює розвиток інвестиційних процесів загалом та здійснення інвестиційної діяльності страхових компаній зокрема. Про це свідчить стрімке скорочення бюджетного фінансування капітальних інвестицій державного бюджету (за рахунок коштів державного бюджету у 5 разів), [3, с. 177]. Це означає, що надходження від міжнародних фінансових організацій, які залучаються для розвитку та підтримки життєдіяльності країни, використовуються не за цільовим призначенням. Сьогодні матеріальної підтримки потребує не лише реальний сектор економіки, але й фінансовий. Для стимулювання інвестиційної діяльності вітчизняними страховими компаніями необхідно перш за все створити належні умови для розвитку економіки країни. Ефективна діяльність фінансового сектору неможлива без належного розвитку вітчизняного реального сектору. Тому розвиток страхової діяльності в Україні та здійснення інвестиційної діяльності вітчизняними страховими компаніями потребують надійного підґрунтя. Потребує удосконалення і нормативно-правова база у сфері діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України, а також необхідна зміна законодавства відповідно до європейських стандартів [4, с. 48]. Сприятимуть пожевленню інвестиційної діяльності страхових компаній і інтенсивний розвиток вітчизняного фондового ринку та надійність фінансових інструментів для проведення ефективної інвестиційної політики.

Література:

1. Рекуненко І.І. Особливості інвестиційної діяльності страхових компаній / І.І. Рекуненко, С.В. Чорна // Економіка і суспільство. – 2017. – № 8. – С. 666–672.

2. Федоренко С.М. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні / С.М. Федоренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 9. – С. 21–23.

3. Гавриляк Т.С. Зарубіжний досвід формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страхових компаній / Т.С. Гавриляк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – Вип. 25.5. – С. 251–257.

4. Юхименко В.М. Ринок страхових послуг: світові тенденції та перспективи розвитку в Україні / В.М. Юхименко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 3. – С. 44–48.

5. Нагайчук Н.Г. Інвестиційний потенціал страхового ринку України / Н.Г. Нагайчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 205–212.

6. Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів: [монографія] / за заг. ред. С.В. Онишко. – Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. – 452 с.

7. Гавриляк Т.С. Оптимізація джерел та механізмів формування інвестиційних ресурсів страховиків / Т.С. Гавриляк // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 4. – С. 67–70.

8. Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1211 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-KMU/type-Постанова/1211-2002-п-17.08.2002.htm.

9. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.

10. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii&pageNumber=3>.

11. Статистика страхового ринку України // Фориншурер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com.stat>.

Побочая Е.П., Воробей А.Н. Потенциал инвестиционной деятельности страховых компаний на финансовом рынке Украины

Аннотация. Статья посвящена тенденциям, проблемам та перспективам осуществления инвестиционной деятельности страховых компаний на финансовом рынке Украины. Сформулированы конкретные выводы и предложения по преодолению основных проблем осуществления инвестиционной деятельности отечественными страховыми компаниями.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционные ресурсы, инвестиционный потенциал, страховая компания, страховые резервы, активы, финансовый рынок, финансовые посредники.

Pobocho K.P., Vorobei H.M. The investment potential of insurance companies in the financial market of Ukraine

Summary. The article is devoted to the tendencies, problems, and perspectives of investment activities of insurance companies in the financial market of Ukraine. Also, we defined the factors that restrain the development of investment activity of insurance companies in Ukraine and made the proposals on dealing with outlined key problems of investment activity of insurance companies in Ukraine.

Keywords: investment, investment resources, investment potential, insurance company, insurance reserves, assets, financial market, financial intermediaries.